

[Memoria Hassenaamp]

17
2

PRORECTOR
ET
CANCELLARIUS
CUM SENATU ACADEMIAE
HASSO-SCHAUMBURGICAE
CIVIBUS SUIS SALUTEM.

Multa quum sint in regimine mundi, atque imprimis humani generis viciſſitudinibus, quae rerum, quae sunt fiuntque, indagatoribus curiosis crucem figunt, tum hoc praeferimt menti, nuxum rerum sapientem nec fatalem, alibi observatum, circumſicienti, haud exiguum parit difficultatem, quod viri, mira ingenii sagacitate praecliti, vastum scientiarum artiumque campum complexi, post paucos annos, quibus instar luminis fidere splenduerunt, intereant, nunquam in has terras reverſuri. Non de eo queritur, quid tales viri contemporaneis posterisque profuerint: immo vero eximios viros benefactores, illustratores & monitores generi humano a summo lumine immisso lubentes fatemur: id potius acutissimum virorum saepe exercuit studium nec etiamnum indignum est, de quo queratur: quale commodum ad ipsos, non sordidos Autores naturae verique, ex tot scientiarum, artium, linguarumque diligentia cultura reddundet? Licebit enim quemvis talem praecipuum virum, vita literaria egregia cum laude functum, iisdem fere verbis affari, quibus Archytam Tarentinum, prope litus Matinum e mari ejectum affatus est nauta ille:

quid tibi prodeſt

Aerias tentaſe domo, animoque rotundum

percurſe pulm mortuο?

Aut enim animus, una cum corpore, interit omnis que hominis duratio angustis hujus vitae terminis includitur; aut post destructionem fragilis corporis, mens, quae istud corpus regit movetque, superflue manet. Si illud, durum profecto & cum benignitate summi, quod omnia sapientissime regit, numinis vix conciliari posse videtur, hos, qui in addiscendis artibus & scientiis haud vulgarem navaverant operam, laudeque partae sibi eruditioſis longe super alios eminent, nullum alium ex hac, multo labore & vigilis acquifita doctrinae copia capere fructum, quam ut, tanquam lumen accenſum, quod alii lucet, aut tanquam ignis in camino, quo alii prope accedentes caleafiant, dum profundi alii, conſumantur ipſi. Quodli vero, alterum ponas, (quod ſcilicet religioni, quam proſitemur Christianorum, non tantum magis conſentaneum eft, fed & partem omniſ, quae rationi probatur, religionis praecipuum, κυριον δογμα, conſtituit) nova oritur difficultas, quod tantum non omnes artes & scientiae, quae ambitum noſtrarum disciplinarum, f. encyclopaediam absolvunt, rebus tantum humanis, prout in his terris ſunt, accommodari poſſint: alteri autem vitae, ſi qua datur, penitus ineptae, imo ceu graves sarcinae, hinc aliquando diſceſſuris, quo fuga expeditior fit, quantocys abſcienda. Ad quid, quaeſo! linguarum, quibus populi in terris, quas oriens aut occidens ſol luſtrat, uruntur, cognitio: quid reinautiae, mecha-nicae aliarumque, ad neceſſitates commodiſtatesque vitae maxime facientium, disciplinarum exactiſſima noſtitia: quid ipſius theologiae, qualis nunc eft & eſſe debet, (ut juris utriusque atque artis medicea nullam faciam mentionem) coelicolis & in alium ſtatū a praefenti toto coelo diverſum, translatis: quid puris atque ab omni materiali concretione ſolutis animabus, neque in intuendis, neque in cogitandis rebus, iisdem legibus, quibus nos, in his terris veriantes, adſtrictis, prodeſte poſſunt? Proinde, quae alii ſexcentis, circa rerum humanarum fortem, difficultatibus ſoluendis aptiſſima eft opinio, de immortali animorum natura, hic quaſtione nodum magis conſtringere, quam extricare videtur. Verum enimvero, ubi animus, his dubiis paululum attonitus, ſe colligit, recta via rem conſiderantibus planum fiet & perſpicuum, ita omnia, quae de vanitate artium ſcientiarumque humanarum dicta ſunt, aut dici poſſunt, neque torpori ignavorum patrocinari, ſeu, ut ita dicam, ſomniculofis pulvinar ſubdere, neque frenuſis literarum cultores ita deterrere poſſe, ut ſtudium eorum fatiscat. Nam utramcumque de animorum immortaliitate ſequamur ſententiam (licet enim in rebus, quae non certa nituntur eaque obiectiva, quam vocant, ſcientia, ſed fide morali, ambigere) ſemper tamen utile & honorificum erit, ingenuas didicisse artes. Fac enim animum una cum corpore interire: itaſ tamē artes nunquam obſunt, quin potius poſſunt, non modo ſocietati humanae, cuius pars ſumus, ſed poſſunt etiam ipſi poſſeffori, dum, teſte hujus rei locupletiſſimo & facundiſſimo Cicerone, adolescentiam alunt, ſenectutem oblectant, res ſecondas ornant, rebus adverſis ſolatium & perfugium praebent, nobiscum peregrinantur, rufſcantur. Quodli vero animus, ut ratione & revelatione duce ſperamus & conſidimus, immortaliſ futurus eft: cui rei tandem deſtinatus eſſe poſteſt, niſi ut fractis & ſolutis compedibus, quae ſpiritu hominis ita conſtringunt quali & pondere moleſtiſimo aggrauant, ut ſuſiū ſe attollere ad ſublimiora viſ poſſit, in veritatis & virtutis ſtudio magis magisque procedat, viariumque ſpiritualium, ipſi congenitarum, maiores capiat incrementa. Quo magis igitur

igitur vere docti homines supra vulgus mentem extulerint & a terrena faece, assidua meditatione abstraxerint, eo facilis ex his corporis compagibus, quibus quasi carcere inclusi sunt, ad altiora sedemque beatorum evolabunt, eoque dignorem, post fata, in mundo spirituum, ordinis occupabunt gradum.

Eiusmodi cogitationes animum illius subiebant, necesse est, qui non tantum rerum, quae quotidie accidunt, sensu tangitur, gestiendo aut tristando, sed causas rerum & eventus, ut animal rationale decet, puriori & clariori rationis lumine, lustrat, quoties insignem meritis, eruditioisque & pietatis laude virum, rebus mortalibus erectum merito dolet.

Talis, si quis unquam, fuit, qui proximis hisce diebus, cum acerbissimo suorum luctu & maximo academiae nostrae detimento, diem obiit supremum Vir celeberrimus

JOHANNES MATTHAEUS HASSENCAMP,

ELOQUENTIAE, MATHEMATUM ET LINGUARUM ORIENTALIUM

PROFESSOR ORDINARIUS.

Haud veremur ne nimis in Ejus laudibus fuerimus, si Eum plane egregium & ingenio, & moribus & eruditione, qua hominem, qua civem, qua Professorem dixerimus.

Bonus & probus esse malebat, quam videri: sed, quod raro accidere solet, probitatem cum prudentia ita conjugebat, ut vix dictum aut factum Ei excideret, cuius Eum potea poniteret. In religione a praejudicis, quibus ab ineunte aerae plerumque imbuntur homines, animum mature liberaverat, liberaliori cogitandi ratione omnia illa decreta rejiciens, quae rationi sanae repugnarent aut in sacris literis satis firmum non haberent fundamentum. Neque tamen infano propagandi ardore, siam convictionem alii obtrudebat: sed potius in religionis capitibus, nisi ubi officii ratio fecus postulabat, suo quemvis ingenio sensuque abundare patiebatur. Comis & affabilis omnibus: amicus constans & fidelis, amicis nunquam molestus. Ingenii morumque hominum peritissimus, utpote qui, quemadmodum de Ulyssie Homerus commemorat, multas Urbes viderat moresque hominum noverat, summis gratia erat & imis. His aequum se praebebat, non familiarem, illis obsequientem & observantissimum, neque tamen humilem & abjectum. Cum variis negotiis distractus esset, nullam tamen, ne minimam quidem, officiorum humanitatis partem neglexit. Pacis & concordiae erat studiosissimus nec cujusquam honori derogabat. Viro cuidam erudito, quem in controversia, magna utrinque animorum contentione agitata, duriuscula, nec forsan praeter meritum, tractaverat, publice ratificavit, nemo disputandū servore se abreptum fuisse. Merita que Ei erant plurima nec jactabat, nec dissimulabat. In circulis amicorum mira erat jucunditate sine scurrilitate, apertus sine intempesta confidencia honoris & famae diligentissimus cultus, sine ostentatione. Rei familiaris, quod vitium vere doctis hominibus plurimi esse solet, nequitum negligens, rem suam bene partam & auctam, boni patrisfamilias instar, absque sordida avaritia, diligentissime tuebatur. Exactillimum rerum suarum observabat ordinem, fine quo tot occupationibus vix superesse valuerit. Quemadmodum virtutis & secundae fortunae comes esse solet invidia, ita & huic nostro non defuerunt obrectatores, quos omnes vel patientia, vel generoso contentu, vel virtute vicit. Nimis aequam in rebus arduis servabat mentem, non fecus atque in bonis ab insolenti temperatam laetitia. Serenissimo Principi, sub cuius auspiciis floret Hassia, cujusque sub sapientissimo regimine, eam pacem, tranquilitatem & felicitatem, qua prae caeteris Germania partibus fruimur, quamque nobis gratulamus, erat devotissimus. Tantique Principis imperio addictissimus: quippe sub quacunque reipublicae forma bonus civis futurus. Jam si eruditum species; magna apud exteris quoque floruit eruditio fama, quam celebritatē nominis, editis a le annalibus theologicis, quibus ad puriorē & liberaliorem, in hac parte eruditio, cogitandi rationem haud parum contulit, mirum quantum auxit. Multa, praesertim in re critica, nova, hactenus neglecta, detexit, multa alibi inventa cum popularibus suis communicavit, multos errores antiquavit. Linguarum, praeter eas, fine quibus quis eruditus hominis nomen vix tueri potest, exoticarum, gallicae, anglicanae aliarumque, perinde ac vernaculae, erat peritissimus. In proponendo publice aut privatum, cum soliditate rerum propositarium, mirum coniunctit, dicendi leporem & in affectum elegantiam. Stilus erat, ubi rerum majestas requireret, sublimis, alibi ad familiarem proxime accedens, nunquam tamen humili, saepe ironicus, utpote ridendo dicere verum amantis, semper luculentus, planus, candidus. Calamifratum & operose qualitatis veneribus non ornatum, sed oneratum, pro puriori guffu suo, fastidiebat: ad quas stili virtutes, quum pro concione diceret, accedebat incomparabilis vocis modulatio, actionisque ea, quam vocant, corporis eloquentia, ita ut, quotquot aderant, arrectis quasi auribus sermonem Ejus captarent & vere de Ipsi dici posset, quod de Nestore senex ille poeta: *fuehat ex ore ejus melle dulcior oratio.*

Hac nostri quandam Collegae desideratissimi non picta, sed rudi penicillo paucis iisque tenuibus lineis adumbrata, imagine praemissa, vitae Ejus potiora momenta nunc commemoranda erunt: in quibus enarrandis licebit nobis esse brevioribus

* Striedor Hessische Gelehrten Geschichte 5 B. S. 347.

ribus, quum Ipse defunctus, vitae suaè, usque ad annum MDCCCLXXXV. transactae, lectu jucundissimam, more suo, dederit descriptionem, in celeb. & de re literaria Hassorum meritissimi Consiliarii aulici Striederi *Grundlage zu einer Hessischen Gelehrten und Schriftsteller Geschichte* Tom. V. contentam, ad quem fontem, qui plura scire sicut, lectores relegamus. Summa tamen, ex hoc autographicò commentario, capita excerpere, ab instituto non erit alienum.

Natus est *Hassencampius* noster Marburgi Hassorum, a. d. 28. Julii Anno MDCCXLIII. patre mercatore codemque senatus oppidaní membro, quo jam annum agens aetatis quintum orbatus est. Ut patecat, quam non invita, quod ajunt, Minerva literarum studia tractaverit, neque ad eas factum illum, sed natum quasi esse, notatu dignissimum est, quod Ipse de se refert; tanto ardore studiorum se flagrasse, ut puerile lacivitatem mater prudens non efficacius coerceret, quam minata puer, illum non vitæ literariae, sed mercatoriae destinatum iri; quas minas, ea aetate ipsi formidabiles, pollea meliori rerum, quae aguntur in his terris, cognitione adepto minus terribiles futuras fuisse, ingenue fatetur. Ut mature iis artibus, quibus puerilis actas institui solet, imbuatur, scholam patriam, paedagogium dictam, frequentare coepit: in quo, traditus imprimita disciplina Professoris *Diel*, hujus magistri egregiae docent dotes & paedagogicas virtutes alias, non sine insigni pietatis & grati animi testificatione, commemorat. Anno MDCCCLX academicis studia capellavit praecceptoribus, usus, *Schroeder* in linguis graeca & orientalibus, *Coing* in philosophicis, *Spangenberg* in Mathesi, cui, non obstantibus variis ingenii anomaliis, egregio viro, ut & discipline *Wolfianae*, ad methodum mathematicam attemptrate se plurimum, quod ad ratiocinandi & ratiocini concatenandi ~~expesem~~ debere, non dissimulat. Belli calamites, quibus patria tum premebatur, hoc inter alia ipsi attulerunt commodi, ut familiaritate humanissimorum gallicarum militiarum praefectorum, facultatem linguae gallicae sibi compararet, magno usui Ipsius postmodum futuram. Probe jactis linguarum, aliquorunque propadeunatum fundamentis postquam Ipse jam alios in Mathesi instituerat, Theologiae demum se totum datus, virorum, tum temporis academiam Marburgensem ornantium, celeberrimorum *Wyttenbachii*, *Krafftii* & *Duyfingii* institutione utius est, quorum virtutes gratis commemorat, ita ut & naevos eorum cum modestia notet. Plurimum autem se Roberto tum temporis theologo dexterissimo & facundissimo, nunc, mutatis casulis, Jureconfulto a Consilio summi provocatum tribunalis illustri, se accepta ferre profitetur. Nondum cursum academicum in academia patria Marburgensi penitus absolverat, quam jam Anno MDCCCLXV. virorum doctorum oculos animosque in se convertebat commentary eruditissima, proprio Marte conscripta philologico-critica: *de Pentateuco LXX. interpretum graco non ex Haebraeo, sub ex Samaritano textu converso*: cui sententiae novae quidem & paradoxæ, plures postea probatissimi in re critica Autores: *Eichhorn*, *Dathe* aliisque calculum suum adjecterunt. Anno subsequente MDCCXLVI. examen Theologorum Marburgensem & Consistorii Casseliani subiit, quo probatus, in numerum candidaturum ecclesiasticorum receptus est. Eodem anno Goettingensem academiam salutavit, virisque ibidem celeberrimis: *Michaelis*, *Kaestnero*, *Hollmanno*, *Heyne*, ut alios taceam, operam dedit: imprimitis autem opportunitatem instructissime Goettingensis Bibliothecæ in usus suos convertit. Eodem anno etiam filiae Hercyniae metallifodinas omnemque ibidem rem metallicam lustravit. Anno MDCCCLXVII. nova quasi vitae Ejus periodus coepit, quam iter per magnam Germaniae partem, Belgium, Angliam & Galliam, impensis Serenissimi Principis suffulsa & omnibus, quae ad tale iter cum fructu instituendum faciunt, instrutus institueret. In hoc itinere vivum, ut scribit, codicem naturae, morum orbisque apertum videre contigit, quam antea, cum mortuis modo versatus, omnem suam cognitionis suppellectilem ex libris collegisset. Optandum esset, ut memorabilia hujus itineris literarii biographiae sue inferre vixum Ei fuisset, aut promisso suo, singulares commentarios de eo edendi, flare voluerit. Redux in patriam primum docere instituit Marburgi: statim hic, vocatus munus Professoris Mathematicum & Linguarum orientalium Anno MDCCCLXVIII. oratione bene conscripta: *de eximia peregrinationum eruditarum utilitate O modo eas recte instituendi*, que nunquam typis vulgata est, capessit. Quae in hoc munere bene & pro officio gesit, corum testis est tota academia. Anno MDCCCLXX. aliud iter literarium per utramque Saxoniam & terras Brandenburgicas instituit. Berolini summis viris, inter quos *Tellerus Regis a consilio sacrif. immotuit: qua notitia binas Ipsius peperit in terras Brandenburgicas vocaciones, alteram Duisburgum, alteram Berolinum, ad Rectoratum Gymnasi Joachimici, cum Elogio Consiliarii Consistorialis*. Utrique tamen, ob conditiones honestissimas, a Principe indulgentissimo Ipsius oblatas, mansionem in patria, quam dulcissimam habebat, praevaluit. Anno MDCCCLXXI. uxorem duxit, unicam Consiliarii Saxonici Henanensis de *Avemann*, filiam (jam Anno MDCCCLXXXIX. ad meliorem vitam translamat) ex qua septem suscepit liberos, quorum unus filius & tres filiae superflites sunt. Anno MDCCCLXXVIII. peregrinatus est per regiones Rheno adjacentes, in qua peregrinatione nil magis animum, ad omnia, quae occurrerent, attentum movit, quam oppidum Neuwied, ob statum religionis non minus, quam ab alias res economico-politicæ memorable. Eodem anno inter Membra ordinaria Societas antiquariae, quae in Metropoli Hassiae floret receptus, varias identidem commentationes transmisit, unam pælectionem in eorum confessu habuit. Anno MDCCCLXXXII. expressio Serenissimi

Serenissimi Landgravii FRIEDERICII mandato, legatus academie missus est ad Jubilaeum Würzburgense concelebrandum: de qua profectione, in scripto infra citando, elegantissimam & jucundissimam promulgavit narrationem.

Hactenus Ipse in biography, propria manu exarata. Quae sequuntur infra²⁾ subiecta, ex opere, sub titulo: *Das gelebte Teutschland, oder Lexicon der jetz lebenden deutschen Schriftsteller a Georgio Christophero Hamberger olim coepo, a celeberrimo Johanne Georgio Meusel continuato, literatoribus omnibus utilissimo & necessario, quod plenissimum, ab Hassencampio editorum scriptorum, recensum continet, de prompta sunt. Horum maxima pars paucim in ephemeridibus literariis cum laude commemorantur; loca ipsa, lectores, apud Striederum diligentissime notata invenient.*

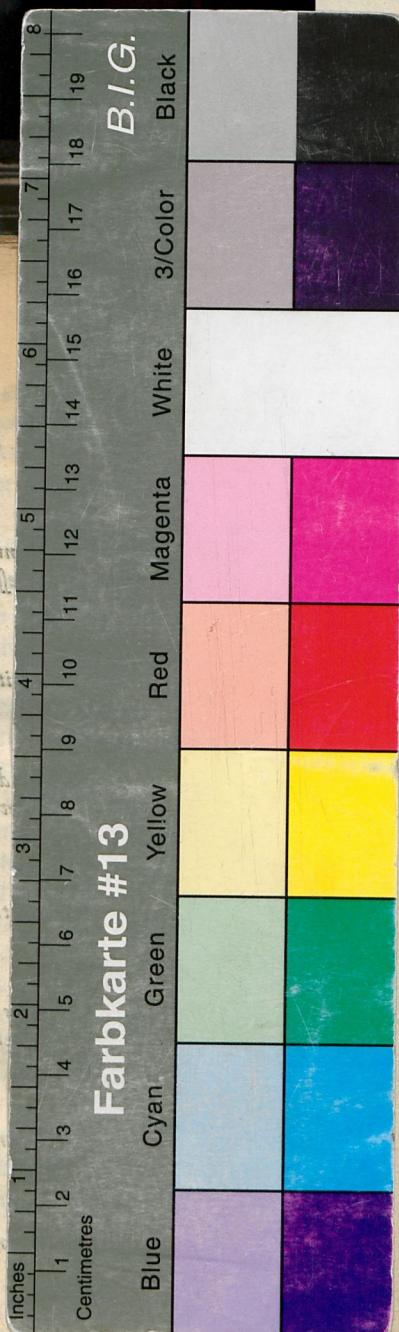
Imaginem Viri, aeri incisam Beyeri *allgemeines Prediger-Magazin* Tomo VII. praefixam habet. Valetudine, si non robusta, attamen satis prospera ad quinquefimum, & quod excurrit, annum usus, extremis eam annis magis magisque labefactari senit. Utcunque aliud Ipsi persuadere volentibus amicis, tamen firmiter persistens in ea opinione, fatum omnibus inevitabile fibi propedium imminentre, de re sua familiari, disposuit, & quae fieri post mortem velit, accuratissime ordinavit, imprimis vero ambitionis funeris pompam severissime prohibuit. Haec vero certissime imminentis mortis praefagiti, adeo non turbavit animum Viri, in secundis aequa ac adversis constantissimi, ut potius eadem, quo solebat, animi serenitate, ad extremam usque vitae horam, quae a. d. VI. Octobris, post gravissimas ex physi pulmonali molestias, superueniebat, omnia, quae alias curare solebat, ipse disperceret & curaret. Ita tandem perfoluto nature debito, id quod sui terris reliquit d. IX. Octobris mane ut, praecepit elatum, in coemeterio academiac conditum est.

Sit illi terra levis! animusque Ejus semper agitatus, semper intentus in fruitione summi boni aeterna conquecat!

Quod supereft, Patres academiae conscripti! Vosque Cives & Commilitones optimi! qui talem tantumque Virum nobis erexit merito dolemus, hujus quondam seu Collegae conjunctissimi, seu Praeceptoris fidissimi memoriam pie inviolatae servemus: Ejus virtutes, quae erant plurimae, aemulemusr si qui fuerint, naturae humanae imbecillitate, naevi, (ne ultra humanam fortem Virum alias egregium evenire & ab omnibus vitiis eum vindicare videamus) aequi sumus censores, memores verissimi dicti: nemo sine vitiis nascitur, optimus ille qui minimis urgetur. Suos quisque patimur manus!

- * Aftersico notata, suppresso Autoris nomine prodierunt. Scripti: commentationem de Pentateueho LXX. interpetatum græco, non ex hebreo, sed Samaritanæ textu con vero Marb. 1765. 4, nonnullis programmatibus continuatum hic Rintelli. Anmerkungen über die letzten Paragraphen des H. H. Michaelis Einleitung in die göttlichen Schriften des N. B. 1767. 8. Geschichte der Bemühungen die Meereslänge zu erfinden, Rinteln 1769. 8. zte vermehrte Aufl. Lemgo 1774. 8. Erinnerungen, gegen die von D. Kennikott herausgegebenen Anmerkungen über 1 Sam. 6. 10. Frankf. und Leipzig 1770. 8. Sendvchreiben an Hrn. Prof. Bohn, die Stelle 1 Sam. 6. 19. betreffend Rinteln 1771. 8. * Ein anderer, mit kleinen Akademien sympathifrender Raifonneur. Frankf. und Leipzig. 1772. 8. Versuch einer neuen Erklärung der 70 Wochen Daniels. Lemgo 1772. 8. Nachricht von neuen Veruchen die protestantischen Kirchen in Teutschland mit der bischöflichen in England zu vereinigen: im zten Theil von Walchs neuester Religionsgeschichte. * Der entdeckte wahre Ursprung der alten Bibelübersetzungen; die in ihr voriges Nichts versetzte Tychsenischen Erdichtungen, und der gerettete Samaritanische Text, von einem eben so warmen Freunde der ächten, als abgefagten Feinde aller Afterscritik. Minden 1785. 8. * Briefe eines Reisenden über Pyrmont, Castel, Marburg, Würzburg und Willemsbad, 1tes und 2tes Paquet. Frankf. und Leipzig. 1783. 8. Von dem großen Nutzen der Strahlableiter, und ihrer vortheilhaftesten Einrichtung zur Beschaffung ganzer Städte. Rinteln 1784. 4. Progr. von den Spuren der Unsterblichkeit, welche sich in der ältesten schriftlichen Urkunde des Menschenfeschlechts, in dem Buche Hiob vorfinden, ebend. 1787. Fol. Von den vor Kurzem auf und bey dem hiesigen (zu Rinteln) Pulvermagazine errichteten beiden Blitzableitern, ebend. 1788. 4. * Annalen der neuesten theologischen Litteratur und Kirchengeschichte (in Verbindung mit vielen andern Gelehrten.) Ister bis über Jahrgang 1789 — 1797, ebend. Edidit James Bruce Reisen in das innere von Africa nach Abyssinien an die Quellen des Nils; aus dem Engl. mit nöthiger Abkürzung in das Teutische übersetzt von F. W. Cuhn. Nebst einem Anhange zu Bruce Reisen, welcher Berichtigungen und Zufüsse aus der Naturgeschichte von J. F. Gmelin und aus der alten, besonders orientalischen Litteratur, von verschiedenen Gelehrten enthält, 2 Bände. Mit Karten, Rinteln und Leipzig 1791. 8. * Prilende Anmerkungen zu der Herzlieblichen Schrift: Ist ein allgemeiner Landes-Catechismus nöthig? nebst der Gebhardischen, in Berlin noch verpönten Gegenschrift; Prufung der Gründe u. l. w. ganz abgedruckt und Auszug aus den darüber in d. I. bey dem Königl. Preussischen Kammergericht in dem merkwürdigen Ungerisch-Zölnerischen Censurproces verhandelten Akten, ebend. 1791. 8. Joh. David Michaelis Lebensbeschreibung von ihm selbst abgefasst mit Anmerkungen des Herausgebers, nebst Bemerkungen über dessen litterarischen Charakter von Eichhorn, Schulz und dem Elogium von Heyne; mit dem Brustbilde des Seligen und einem vollständigen Verzeichnisse seiner Schriften, ebend. 1793. 8. — Verschiedene Recensionen in den ersten Jahrgängen der hallischen gelehrten Zeitung, in den ersten Bänden der Betrachtungen über die neuesten historischen Schriften und in der Lemgoer Litteratur-Bibliothek. — Ueber ein paar kleine Antiquitäten zu Cafsel: in den Mem. de la Soc. de Caffel T. I. 1780. — Praeter haec impreffa latent adhuc in scriptis nondum elaborata, digna autem quae in lucem protrahantur.

(X225 7030)

Archytan Tarentinum, prope littus Matinum e mari ejectum affatus est nauta ille:

quid tibi prodeſt

*Aërias tentasse domos, animoque rotundum
percurriſſe polum morituro?*

Aut enim animus, una cum corpore, interit omnisque hominis duratio angustis hujus vitae terminis includitur; aut post destructionem fragilis corporis, mens, quae istud corpus regit movetque, superstes manet. Si illud, durum profecto & cum benignitate summi, quod omnia sapientissime regit, numinis vix conciliari posse videtur, hos, qui in addiscendis artibus & scientiis haud vulgarem navaverant operam, laudeque partae sibi eruditioſis longe ſuper alios eminent, nullum alium ex hac, multo labore & vigiliis acquisita doctrinae copia capere fructum, quam ut, tanquam lumen accenſum, quod aliis luſet, aut tanquam ignis in camino, quo alii prope accedentes calefiant, dum proſunt aliis, conſumantur ipſi. Quodſi vero, alterum ponas, (quod ſcilicet religioni, quam profitemur Christianorum, non tantum magis conſentaneum eſt, ſed & partem omnis, quae rationi probatur, religionis praecipuum, *κυριον δογμα*, conſtituit) nova oritur diſcultas, quod tantum non omnes artes & scientiae, quae ambitum noſtrarum disciplinarum, f. encyclopaediam abſolvunt, rebus tantum humanis, prout in his terris ſunt, accommodari poſſunt: alteri autem vitae, ſi qua datur, penitus ineptae, imo ceu graves ſarcinae, hinc aliquando diſceſſuris, quo fuga expeditior ſit, quantocyuſ abſicienda. Ad quid, quaeſo! linguarum, quibus populi in terris, quas oriens aut occidens ſol luſtrat, utuntur, cognitio: quid rei nauticae, mecha-nicae aliarumque, ad neceſſitates commodiſtatesque vitae maxime facientium, disciplinarum exactiſſima notitia: quid ipſius theologiae, qualis nunc eſt & eſſe debet, (ut juris utriusque atque artis medicae nullam faciam mentionem) coelicolis & in alium ſtatim a praefenti toto coelo diuersum, translatis: quid puris atque ab omni materiali concretione ſolutis animabus, neque in intuendis, neque in cogitandis rebus, iisdem legibus, quibus nos, in his terris verſantes, adſtrictis, prodeſſe poſſunt? Proinde, quae alii ſexcentis, circa rerum humanarum ſortem, diſcultatibus ſoluendis aptiſſima eſt opinio, de immortali animorum natura, hic quaefitionis nodum magis conſtringere, quam extricare videtur. Verum enimvero, ubi animus, his dubiis paululum attonitus, ſe collegit, recta via rem conſiderantibus planum fiet & perſpicuum, iſta omnia, quae de vanitate artium ſcientiarumque humanarum dieta ſunt, aut dici poſſunt, neque torpori ignavorum patrocinari, ſeu, ut ita dicam, ſomniculosis pulvinar ſubdere, neque strenuos literarum cultores ita deterrere poſſe, ut ſtudium eorum ſatisfiat. Nam utramcumque de animorum immortalitate ſequamur ſententiam (licet enim in rebus, quae non certa nituntur eaque objeciva, quam vocant, ſcientia, ſed fide morali, ambigere) ſemper tamen utile & honorificum erit, ingenuas didicifere artes. Fac enim animum una cum corpore interire: iſtae tamen artes nunquam obſunt, quin potius proſunt, non modo ſocietati humanae, cuius pars ſumus, ſed proſunt etiam ipſi poſſeffori, dum, teſte hujus rei locupletiſſimo & facundiſſimo Cicerone, adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, res ſecundas ornant, rebus adverſis ſolatium & perfugium praebent, nobis cum peregrinantur, rufſicantur. Quodſi vero animus, ut ratione & revelatione duce ſperamus & confidimus, immortalis futurus eſt: cui rei tandem destinatus eſſe potheſt, niſi ut fractis & ſolutis compedibus, quae ſpiritum hominis ita conſtringunt quali & pondere moleſtiſſimo aggrauant, ut furſum ſe attollere ad ſublimiora vix poſlit, in veritatis & virtutis ſtudio magis magisque procedat, viriumque ſpiritualium, ipſi congenitarum, majora capiat incrementa. Quo magis

igitur